

μνει λόγον περί τινος *Ἐκλαμπροτάτου καὶ Αἰδεσιμωτάτου Πατῆρ Ἰουστινιανοῦ*, τοῦ ὁποίου τὴν οἰκίαν ἐν Πανομίᾳ εἶχον προσβάλει οἱ ἐπαναστάται Κορσικανοὶ τὸ 1729.

Τὸ πέμπτον ἄρθρον μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ Ἕλληνες οὗτοι ὤφειλον νὰ ὑπηρετήσωσι στρατιωτικῶς τὴν γενουηνσιακὴν Δημοκρατίαν ἐν καιρῷ ἀνάγκης. Ἐξ ἄλλου δὲ βλέπομεν ὅτι, διὰ τοῦ δεκάτου τρίτου ἄρθρου, οἱ Ἕλληνες οὗτοι ἠδύναντο ὑπὸ γενουηνσιακὴν σημαίαν νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν Τούρκων. Τὰ ὑπὲρ τῆς Δημοκρατίας καθήκοντά των τὰ ἐκφράζει τὸ πέμπτον ἄρθρον. Ἀρα τὸ δέκατον τρίτον ἄρθρον ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας.

Ἐντεῦθεν ἐξάγεται καθαρῶς ὅτι οἱ Ἕλληνες οὗτοι ἠλπίζον ποτὲ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἀρχαίας ἐστίας των. Ἡλπίζον ν' ἀποκτήσωσι ποτὲ θαλασσίαν δύναμιν καὶ νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐπ' ἐλπίδι ν' ἀνακτήσωνται τὸ πάτριον ἔδαφος. Καὶ ἴσως θὰ ἐπετύγχανον τοιαύτην τινὰ ἐκστρατείαν, καὶ θὰ ἐπετύγχανον τοῦ σκοποῦ των, ἐὰν ἡ Κορσικανικὴ ἐπανάστασις δὲν διετάρασσε τὴν ἡσυχίαν των καί, κατὰ συνέπειαν, δὲν ἐματταίονε τὰ σχέδια των.

Ἐκ τοῦ τετάρτου καὶ τοῦ ἐνδεκάτου ἄρθρου πληροφοροῦμεθα ὅτι ἐν Πανομίᾳ ὤφειλε νὰ ὑπάρχῃ εἰς Διοικητὴς μὴ Ἕλλην, τοῦ ὁποίου καθήκον ἦτο νὰ διευθύνῃ καὶ νὰ διακρίνῃ τὰς διαφοροὺς ὑποθέσεις τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τοῦτου. Ὁ διοικητὴς οὗτος ἐκαλεῖτο ἀδιαφόρως ἰταλιστὶ *Direttore* ἢ *Reggente Giudicante* καὶ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διοικήσῃ τὴν Πανομίαν περισσότερον τῶν δύο ἐτῶν. Τὸν ἀπὸ τοῦ 1676 μέχρι τοῦ 1729 κατὰλογον τῶν διοικητῶν τῆς Πανομίας δημοσιεύομεν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐπομένου ἄρθρου.

Ἡ Δημοκρατία τῆς Γενούης ἀνεγνώρισεν ἐπίσης διὰ προνομιοῦχων ἐγγράφων τοὺς τίτλους καὶ τὰ δικαιώματα τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἀποικίας, οἵτινες ἔχαιρον μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι, πρὸς διάκρισιν ἐκ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἔφερον διακριτικὰ τινὰ σημεῖα ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ ἐλάμβανον ἐκ μέρους τοῦ κλήρου ἰδιαιτέρας τιμὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τελευταῖος δὲ προνομιοῦχος ἀρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἀποικίας εἶναι ὁ Καπετὰν Γεώργιος Στεφανόπουλος, περὶ τοῦ ὁποίου πολλάκις γίνεται λόγος ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ. Τοιαῦτα δὲ προνομιοῦχα ἐγγράφα κατέχει πάμπολλα ἢ ἐν Αἰακίῳ οἰκογένειᾳ τῶν Στεφανοπούλων Κομνηνῶν.

Οὕτω, μετὰ τὸ τέλος τῶν διαφορῶν ὑπο-

θέσεών των, κατέλιπον τὴν Γένουαν οἱ ἄποικοι οὗτοι Ἕλληνες καὶ ἔφθασαν εἰς Πανομίαν τῆς Κορσικῆς τῇ 14 Μαρτίου τοῦ 1676.

(Ἐπεται συνέχεια)

N. B. ΦΑΡΑΣ

Ο ΚΑΡΟΛΟΣ ΔΑΡΒΙΝ

κατ' οἶκον

[Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε προηγούμενον φύλλον].

Ἄνδρ' ὡς οἰκογενειάρχης.

Ὁ βίος τοῦ Δάρβιν διήρχετο ἐκ τῶν προτέρων κεκανονισμένος.

Ὁ Δάρβιν ἡγάπα θερμῶς τὰ τέκνα του καὶ ἀντηγαπᾶτο ὁμοίως ὑπ' αὐτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μικρᾶς Ἀννης, τοῦ δεκαετοῦς θυγατρὸς του, ἰδοὺ τί ἔγραφε.

«Αἱ κινήσεις της ἦσαν ζωηραὶ καὶ πλήρεις χάριτος. Ὅτε περιεπάτει μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ Sand-Walk, ἂν καὶ ἐβάδιζον ταχέως, ἐπροχώρει πηδῶσα, τὸ δὲ ἀγαπητόν της πρόσωπον ἐφώτιζε γλυκύτατον μειδίαμα. Μετεχειρίζετο συχνάκις ὑπερβολικὰς ἐκφράσεις, ὅτε δὲ τὴν εἰρωνευομένην παρωδῶν τοὺς λόγους της, ἐκίνει τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνεφώνει·

«—ὦ, πατέρα, δὲν εἶνε καλὸ αὐτὸ ποὺ κάνετε!

«Ἀπωλέσαμεν τὴν χαρὰν τῆς ἐστίας ἡμῶν καὶ τὴν παρηγορίαν τοῦ γήρατός μας. Δὲν ἡγνοεῖ πόσον περιπαθῶς τὴν ἡγαπῶμεν καὶ τώρα εἴθε νὰ γνωρίζῃ πῶς ἀγαπῶμεν εἰσέτι τὴν χαριτωμένην της μορφήν!»

Ἦτο ἐξαίρετος πατήρ, φιλοστοργότατος καὶ ἐπιεικέστατος. «Δὲν πιστεύω, λέγει ὁ υἱὸς του Φραγκίσκος Δάρβιν, ν' ἀπηύθυνε ποτὲ ὀργίλην λέξιν εἰς κανέν ἐκ τῶν τέκνων του· τοῦλάχιστον ὅτε συνέβαινε τοῦτο, ὁ τρόπος δι' οὗ ἐζήτει συγγνώμην ἦτο συγκινητικὸς. Εἰς τῶν υἱῶν του διηγεῖται ὅτι ποτὲ εἰς ζήτημά τι ἀπασχολοῦν ζωηρῶς τὴν κοινὴν γνώμην ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξήνεγκε παρατήρησιν μὴ συμφωνοῦσαν πρὸς τὴν γνώμην τοῦ πατρὸς του. Ὁ Δάρβιν ὀργισθεὶς ἐπέπληξεν αὐτὸν σφοδρῶς.

«Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον, περὶ τὴν ἐβδόμην ὥραν, λέγει ὁ υἱὸς του, ἦλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ἐκάθισεν εἰς τὴν κλίνην μου καὶ μοι εἶπεν ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ κοιμηθῇ συλλογίζόμενος ὅτι ἔδειξε τόσῃν ὀργὴν κατ' ἐμοῦ, ἀνεχώρησε δὲ ἀφ' οὗ μοι εἶπε λόγους μεστὸς φιλοστοργίας.»

Καὶ τὰ τέκνα του δὲ ἐξετίμων αὐτὸν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, καὶ ὡς συμπαίκτηρα ἔτι, μία δὲ τῶν θυγατέρων του διηγεῖται τὰ ἐπόμενα· «ὦ, παράδειγμα τῶν σχέσεών μας καὶ ὡς ἀποδείξιν τῆς σημασίας ἣν ἀπεδίδομεν εἰς αὐτὸν ὡς συν-

τροφον τῶν παιγνιδίων μας θά εἶπω ὅτι εἰς τῶν υἱῶν του, τετραετῆς τὴν ἡλικίαν, ἀπεπειράθη νὰ διαφθείρῃ αὐτὸν διὰ δώδεκα πενταλέπτων, ὅπως ἔλθῃ καὶ παίξῃ μαζί μας τὴν ὥραν τῆς ἐργασίας του. Πάντες ἐγνωρίζομεν πόσον ἱερὰ ἦτο ἐκείνη ἡ ὥρα, ἀλλὰ μᾶς ἐφαίνετο ἀδύνατον πάλιν ν' ἀντιστῇ εἰς δώδεκα πεντάρεις!»

Τὰ παιδιὰ εἰσέβαλλον συχνάκις εἰς τὸ σπουδαστήριόν του ὅπως ζητήσωσι σπάγον, ψαλλίδιον, μαχαίριον, σφυρίον ὅτε δὲ τοῦτο ἐπανελαμβάνετο πολλάκις, τοῖς ἔλεγε μετ' ἐγκαρτερήσεως· «Δὲν νομίζετε ὅτι εἰμπορεῖτε νὰ μὴν ξαναέλθῃτε;» Οὐδέποτε δὲ λέξις ἀνυπομονησίας ἢ ὀργῆς ἐξήρχετο τοῦ στόματός του. Ἦτο πάντοτε ἀγαθὸς καὶ πρῶτος, δεικνύων συμπάθειαν πρὸς τὰς ἀσχολίας τῶν τέκνων του, εἴτε παιγνίδια ἢσαν αὐταὶ εἴτε ἐργασία.

Εἰς τοὺς προσκεκλημένους ὑπ' αὐτοῦ ἐφέρετο λίαν εὐγενῶς, καθιστῶν θελκτικωτάτην τὴν ἐν Δάουν διαμονὴν αὐτῶν· οὐδὲ σκιὰν ἀλαζονείας ἐδείκνυε· τοῦναντίον μάλιστα ἐφαίνετο θεωρῶν ἑαυτὸν ὅλως ἀσημαντὸν ἐνώπιον τοῦ μεθ' οὗ συνδιελέγετο.

Ἐν ταῖς συναναστροφαῖς ὁ Δάρβιν ἦτο εὐθύμως ἡγάπα ν' ἀστείευεται, νὰ πειράξῃ ἐνίοτε, ἐξετίμα δὲ λίαν τὸ πνεῦμα τῶν ἄλλων καὶ τὴν εὐτραπέλιαν. Ὁ Δάρβιν εὕρισκε καιρὸν ν' ἀσχολῇται καὶ περὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ χωρίου του· μετεῖχε διαφόρων φιλανθρωπικῶν σωματείων, προθύμως παντοτε εἰσφέρων.

Πῶς εἰργάζετο ὁ Δάρβιν.

Ὁ Δάρβιν δὲν συνήθιζε μὴδὲ στιγμὴν νὰ παύῃ ἐπὶ ματαίῳ. Τὴν ἀξίαν τοῦ χρόνου ἔμαθεν ἐπὶ τοῦ «Μπῆιγκλ» ἐνθα ἡ ἐργασία κατ' ἀνάγκην ἐγίνετο ἐν σπουδῇ. Ἦτο ἀδέξιός, ἐθαύμαζε δὲ πολὺ τοὺς δεξιούς ἀνατόμους. Ἠγάπα τὰς ἀπλὰς μεθόδους καὶ τὰ ἀπλὰ ὄργανα. Ἐπενόει παντοίας συσκευάς, κατασκευάζων χονδροειδῆ προσχεδιάσματα διὰ τοῦ ξυλουργοῦ ἢ τοῦ κλειθροποιοῦ τοῦ χωρίου. Ἡ ἀνατομικὴ του τράπεζα ἦτο χονδρὰ σανίς, τὰ δ' ἐργαλεῖά του στοιχειώδη. Εἰργάζετο συντόμως, ἐξακριβῶν τὴν γενομένην ἐργασίαν, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ τὴν ἐπαναλάβῃ. Ἐσημείου ἕκαστον πείραμα, οἰοῦνδ' ὅποτε καὶ ἂν ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ. Ἐπεχειρεῖ ἐνίοτε καὶ τὰ παραδοξότατα τῶν πειραμάτων φρονῶν ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν ἡδύνατο νὰ προέλθῃ τι. Ἐδείκνυε δ' ἐπιμονὴν ἀκατάβλητον, ἀληθὲς πείσμα. Εὐθύς ὡς ἰδέα πειράματός τινος παρουσιάζετο εἰς τὸ πνεῦμά του, ἔπρεπε νὰ τὸ ἐκτελέσῃ ἀντὶ πάσης θυσίας. Μετὰ τὴν ὑπερβολικὴν συγγραφικὴν ἐργασίαν τὰ πειράματα ἀνεκοῦφιζον τὸ πνεῦμά του.

Τὰ βιβλία ἐθεώρει ὡς ἀπλὰ ὄργανα ἐργασίας. Ἡ πρὸς αὐτὰ ἀγάπη τῶν φιλοβιβίων τῷ ἦτο

πάντῃ ἄγνωστος. Ἐτεμάχιζε τὰ ὀγκώδη συγγράμματα ὅπως καταστήσῃ αὐτὰ εὐχείριστα. Ἐξέσχιζεν ἐκ τῶν διαφόρων φυλλαδίων ὅ,τι δὲν ἐνδιέφερεν αὐτῷ. Ἐφ' ὅσον ἀφικνοῦντο τὰ βιβλία ἐμελέτα ἢ διήρχετο αὐτὰ κατὰ τὴν πιθανὴν αὐτῶν ἀξίαν, τηρῶν σημειώσεις ἢ περιλήψεις πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν· αἱ δὲ σημειώσεις ἐκείναι καὶ τὰ τεύχη ἐταξιθετοῦτο ἐντὸς θηκῶν ὑπὸ διαφόρους τίτλους. Ἡ πλήρης κατατετημημένων τόμων βιβλιοθήκη του ἦτο παρὰ ὁξὺς τὴν ὄψιν.

Ὁ τρόπος τοῦ γράφειν αὐτοῦ ἦτο ἀπλοῦς· συνεβουλεύετο κατ' ἀρχὰς τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ θέμα του σημειώσεις, καὶ ἐχάρασσε σχεδιάσμα τι εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τῶν τυπογραφικῶν διορθώσεων ἢ τῶν παλαιῶν χειρογράφων του. Εἶτα ἀντέγραφε τὸ γραφέν, διὰ τοῦ διδασκάλου τοῦ Δάουν, ὅστις ἦτο ὁ ἐιδικὸς ἀντιγραφεὺς τοῦ Δάρβιν. Τὸ ἀντίγραφον ἐκείνο ἔπεμπεν εἰς τὸ τυπογραφεῖον, ἀφ' οὗ τὸ ἐπεθεώρει.

Ὁ Δάρβιν ἔγραφε μετὰ δυσχερείας, ἐνίοτε σκιτεινῶς καὶ ἀσαφῶς. Πολλάκις ἐσταμάτα ἐν τῷ μέσῳ φράσεως, ἐξ ἧς δὲν ἡδύνατο ν' ἀπαλαχθῇ καὶ ἔλεγε πρὸς ἑαυτόν· «Τώρα, τί θέλεις νὰ εἰπῇς;» καὶ ἐξέφερεν ὑψηλοφώνως τὴν ἀπάντησιν. Τὸ φιλολογικὸν μέρος τῆς ἐργασίας του ἦτο τὸ δυσχερέστερον καὶ ἀνιαρώτατον εἰς αὐτόν. «Μοὶ φαίνεται ὅτι τὸ πνεῦμά μου εἶνε θῦμα κακῆς τινος τύχης, ἥτις μὲ ἀναγκάζει νὰ διατυπῶ ἐλλιπῶς ἢ ἀδέξιος τὰς ἰδέας μου. Κατ' ἀρχὰς συνείθιζον νὰ διανοῶμαι πολὺ πρὶν γράψω φράσιν τινα. Ἀπὸ τινων ἐτῶν παρετήρησα ὅτι ἐκέρδιζα καιρὸν χαράσσω ἐν βίᾳ σελίδας ὁλοκλήρους, συντέμνων κατὰ τὸ ἡμισυ τὰς λέξεις καὶ διορθῶν εἶτα αὐτὰς ἐν ἀνέσει. Αἱ τοιαῦται ἐν σπουδῇ κεχαραγμέναι φράσεις εἶνε πολλάκις καλλίτεραι ἐκείνων, ἃς θὰ ἔγραφον μετὰ σκέψιν.»

Εἰκονογραφήματά τινα, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τοῖς ἔργοις του ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔργα τῶν τέκνων του, ἡσθάνετο δὲ πρὸς αὐτὰ ἄμετρον θαυμασμόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς του ἔτη δὲν ἀντέγραφε πλέον· ἀλλ' ὑπηγόρευε· ἔφθανε δὲ μέχρις ἐξαντλήσεως τῶν δυνάμεών του· κατέπαυεν αἰφνης τὴν ὑπαγόρευσιν λέγων· «Δὲν εἰμπορῶ πλέον· φθάνει.»

Τὰ ἔργα τῶν ἄλλων ἔκρινε λίαν εὐμενῶς καὶ ἂν ἔτι, ὡς συχνάκις συνέβαινε, δὲν εἶχον μεγάλην ἀξίαν. Ἡ μετριοφροσύνη του ἦτο πασίγνωστος. Ὁ Δάρβιν δὲν ἦτο ἐκ τῶν πειναλέων ἐκείνων τῆς δόξης, οἵτινες ἀγωνίζονται ν' ἀποκτήσωσιν αὐτὴν διὰ παντός μέσου. Ἐπεθύμει ν' ἀφήσῃ ἔργον σταθερὸν καὶ βιώσιμον, εἶχε δὲ φυσικὴν φιλοδοξίαν καὶ ὑγιὲς πνεῦμα, ἀλλ' οὐδὲν πλέον. «Εἶμαι βέβαιος, εἶπε, ὅτι οὐδέποτε

κατὰ κεραϊάν ἀπεμακρύνθη τῆς ὁδοῦ μου ὅπως ἀποκτήσω φήμην.»

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐντιμότης τοῦ Δάρβιν εἶνε γνωστὴ, εἶνε δὲ ἄξια νὰ κατασταθῇ παροιμιώδης.

Δύο μικρὰ γεγονότα, ἀσήμαντα καθ' ἑαυτὰ καταδεικνύουσι τὴν ὑπερβολικὴν αὐτοῦ ἀγάπην πρὸς τὴν ἀκρίβειαν. Ὁ Βρόδι Ἰνέζ, ὁ ἐφημέριος τοῦ Δάουν, διηγεῖται ὅτι ποτὲ, μετὰ συνεδρίσιν, καθ' ἣν ἐγένετο συζήτησις περὶ τῶν συμφερόντων τῆς κοινότητος, ὁ Δάρβιν μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ τὴν νύκτα. «Ἦρχετο νὰ μοι εἴπῃ ὅτι μολοντί ὅσα εἶπε κατὰ τὴν συζήτησιν ἦσαν κόσμια, ἐσκέφθη ὅτι ἡδυνάμην νὰ ἐξαγάγω πεπλανημένον συμπέρασμα, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ κοιμηθῇ πρὶν μοι παράσχῃ ἐξηγήσιν· εἶμαι βέβαιος, προσεπιλέγει ὁ Βρόδι Ἰνέζ ὅτι ἂν ἡμέραν τινα παρουσιασθῇ γεγονός τι ἀναιροῦν τὰς προσφιλεστέρας θεωρίας του, θὰ ἐσημεῖοι τὸ γεγονός, ὅπως τὸ δημοσιεύσῃ, πρὶν κατακλιθῇ.»

Τὸ ἔτερον ἐπεισόδιον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ρωμαίνου, ἐνὸς τῶν μᾶλλον ἀγαπητῶν μαθητῶν του. Ὁ Δάρβιν καὶ ὁ Ρωμαῖνις εἶχον συνδιαλεχθῇ τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ρύμην δὲ τοῦ λόγου ὁ Δάρβιν εἶχεν εἴπῃ ἐν παρόδῳ ὅτι τὸ ὠραιότατον θέαμα ὅπερ εἶδεν εἰς τὴν ζωὴν του ἦτο τοπῖον τι τῶν Κορδιλλιέρων. Ἀπελθὼν κατεκλίθη ἐν ᾧ ὁ Ῥωμαῖνις παρέμεινεν ἐν τῷ ἐντευκτηρίῳ συνδιαλεγόμενος μετὰ τίνος τῶν υἱῶν τοῦ Δάρβιν· ἀλλ' αἰφνης περὶ τὴν μίαν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἠνοιχθῇ ἡ θύρα καὶ ἐνεφανίσθη ὁ Δάρβιν. Ἀνηγέρθη μόνον καὶ μόνον ὅπως ἐλθὼν εἴπῃ ὅτι ἡ μνήμη του τὸν ἠπάτησε· ὅτι ἔπρεπε νὰ εἴπῃ περὶ ὅρους τινὸς τῆς Βρασιλίας καὶ οὐχὶ τῶν Κορδιλλιέρων μεθ' ὃ ἀπεσύρθη· ὡς λέγει καὶ ὁ Ῥωμαῖνις τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εἶνε λίαν χαρακτηριστικόν, μαρτυροῦν τὴν μεγίστην ἀκριβειαν τοῦ μεγάλου φυσιοδίφου.

Ὁ Δάρβιν κρίτωρ ἑαυτοῦ.

Ἰδοὺ δὲ πῶς ἔκρινεν ἑαυτὸν ὁ Δάρβιν·

«Στεροῦμαι μεγάλης ἀγχινοίας. Εἶμαι μέτριος κριτικός. Εὐθύς ἅμα ἀναγνώσω ἐφημερίδα τινα ἢ βιβλίον αἰσθάνομαι σεβασμὸν εἰς τὰ γραφόμενα· βραδύτερον δέ, μετὰ παρατεταμένην σκέψιν, παρατηρῶ τὰ ἀσθενῆ αὐτοῦ μέρη. Ἡ δύναμις δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ παρακολουθήσῃ μακρὰν καὶ ἀφηρημένην συνεχῆσαν ἰδεῶν εἶνε παρ' ἐμοὶ λίαν περιορισμένη· οὐδὲν δὲ ἄξιον λόγου θὰ κατάρθουν εἴτε ἐν τοῖς μαθηματικοῖς εἴτε ἐν τῇ μεταφυσικῇ.

Ἡ μνήμη μου εἶνε εὐρεῖα, ἀλλ' ὁμιχλώδης· ἀρκεῖται δὲ γνωστοποιεῖσά μοι ἀορίστως ὅτι ἀνέγνων ἢ παρετήρησα τι ἀντίθετον ἢ εὐνοϊκὸν πρὸς τὸ ἐξαγόμενον συμπέρασμα. Μετὰ στιγμὰς τινὰς ἐνθυμούμαι ποῦ πρέπει νὰ ἐρευνήσω πρὸς ἐξακριβώσιν. Τόσον μειονεκτεῖ κατὰ τοῦτο ἡ

μνήμη μου, ὥστε οὐδέποτε ἡδυνήθην ν' ἀναμνησθῶ πέραν ὀλίγων ἡμερῶν ἀπλῆν τινα ἡμερομηνίαν ἢ ποιητικὸν στίχον.

«Πολλοὶ τῶν κρινάντων με ἀπεφάναντο περὶ ἐμοῦ «Εἶνε καλὸς παρατηρητής, ἀλλὰ στερεῖται καθ' ὁλοκληρίαν τῆς δυνάμεως τοῦ συλλογισμοῦ.» Δὲν νομίζω ὅτι τοῦτο εἶνε ἀκριβές· διότι τὸ περὶ Γενέσεως τῶν εἰδῶν σύγγραμμά μου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους εἶνε μακρὸς συλλογισμὸς, ὅστις κατάρθωσε νὰ πείσῃ πλείστους νοημονεστάτους ἀνθρώπους· οὐδεὶς δὲ θὰ ἡδύνατο νὰ γράψῃ αὐτὸ ἂν ἐστερεῖτο δυνάμεως τινὸς συλλογισμοῦ.

Ἐχω τόσῃν εὐρεσιν, εὐθυφροσύνῃ, καὶ κρίσιν ὅσον μέτριος τις δικηγόρος ἢ ἱατρός, ἀλλ' ὄχι περισσοτέραν. Ἀπ' ἑτέρου φρονῶ ὅτι εἶμαι ὑπέρτερος τῶν συνήθων ἀνθρώπων εἰς τὸ παρατηρεῖν τὰ πράγματα, ἅτινα εὐχερῶς διαφεύγουσι τὴν προσοχήν, καὶ εἰς τὸ παρατηρεῖν ταῦτα μετ' ἐπιμελείας. Τὸ σπουδαιότατον πάντων εἶνε ὅτι ὁ πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἔρως μου ὑπῆρξε φλογερὸς καὶ διάπυρος.

«Τὸ ἔρωτα τοῦτον ἐνεθάρρυνε τὰ μέγιστα ἢ φιλοδοξία ἣν εἶχον ὅπως ἐκτιμῶμαι ὑπὸ τῶν συναδέλφων μου φυσιοδιφῶν. Ἐκ παιδικῆς μου ἡλικίας ζωῶν ἐπιθυμίαν ἡσθάνομην νὰ ἐξηγῶ πᾶν ὅ,τι εἶχον παρατηρήσῃ, καὶ ν' ἀνάγω πάντα τὰ γεγονότα εἰς γενικοὺς τινὰς νόμους,

Αἱ εἴξεις μου εἰσὶ μεθοδικαί, τοῦθ' ὅπερ ἦτο ἀναγκαῖον πρὸς διεύθυνσιν τῆς ἐργασίας μου. Τέλος εἶχον πολὺν καιρὸν πρὸς ἐργασίαν, μὴ εὐρεθεὶς ἡναγκασμένος νὰ κερδίζω τὸν ἄρτον μου. Εἰ καὶ ἡ ἀσθένεια ἐξεμηδένισε πολλὰ ἔτη τοῦ βίου μου, μὲ προϋφύλαξε τῶν διασκεδάσεων καὶ τῆς σπατάλης τοῦ χρόνου.»

Ἐφ' ὅσον τὰ ἔτη προϋχώρουν αἱ οἰκογενειακαὶ μέριμναι ἠϋζάνον. Εἷς τινα φίλον του ἀναγέλλοντα αὐτῷ τὴν γέννησιν τοῦ δεκάτου τέκνου του ἀπήντησε συγχάριον ἅμα αὐτῷ καὶ εἰς αὐτὸν τοῦτο, εἶνε περὶ τὸν νὰ τῷ σταίλῃ συγχαρητήρια, ἀρκούντων μόνων τῶν συλλυπητηρίων. Ἐπιλέγει δὲ ὅτι ἐπειδὴ ἕκαστος υἱὸς ἀπαιτεῖ κόπον διὰ νὰ ἀνατραφῇ, ὅσον τρεῖς θυγατέρες, ἡ οἰκογένειά του περιλαμβάνει δεκαεπτὰ τέκνα· πέντε υἱοὺς καὶ δύο θυγατέρας. Ἡ ἀγωγή τῶν πρώτων ἀπησχόλει αὐτὸν πολὺ· ἔκρινε δὲ τὴν κλασικὴν ἀγωγὴν ἀνίκανον νὰ θωρακίσῃ τὸν νέον διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου καὶ ἐλλιπῆ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος.

Θρησκευτικαὶ ἰδέαι τοῦ Δάρβιν

Οἱ πλείστοι τῶν ὁμιλούντων περὶ Δάρβιν χωρὶς ν' ἀναγνώσωσι τὰ συγγράμματά του — εἶνε δὲ πολυάριθμοι οὗτοι, — θεωροῦσιν αὐτὸν ὡς «ἄθεον» φρονούντα ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατὰγεται ἐκ

πιθήκου.» Ἀλλ' ὁ Δάρβιν δὲν ἦτο ἄθεος· τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀριθμήτως ἐκ τῆς αὐτοβιογραφίας καὶ τῶν ἐπιστολῶν του.

Κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ νεανικὴν του ἡλικίαν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πλοῦ, ὁ Δάρβιν ἐπίστευεν εἰλικρινῶς, παραδεχόμενος πάντα τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας, τὸν μάλιστα ὥστε ἐξήγειρε τὴν ἰλαρότητα τῶν συμπληρώτων του, οἵτινες ἐν τούτοις δὲν ἦσαν ἄθρησκοι. Ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τοῦ 1839, μετὰ βαθείας σκέψεως μετέβαλεν ὁ Δάρβιν τὰς ἰδέας αὐτοῦ. Ἀπὸ χριστιανοῦ ἐγένετο θεϊστής· ἤσθανετο τὴν ἀνάγκην δημιουργοῦ, βλέπων τὸ δημιουργημα, τὴν ἀνάγκην νομοθέτου βλέπων τοὺς πλήρεις μεγαλείου νόμους οὓς ἐξηρέυνα καὶ ἡρμήνευε, παρεδέχετο δὲ ὅτι οἱ νόμοι ἐξακολουθοῦσι τὴν πορείαν των ἄνευ μεσολαβήσεως τοῦ ἀρχῆθεν θέντος αὐτοῦς.

«Δὲν δύναμαι νὰ πεισθῶ λέγει που, ὅτι ὁ ἀγαθὸς καὶ παντοδύναμος Θεὸς ἐδημιούργησε τοὺς ἰχθυόοντας (παράσιτα ζωῶφια τρεφόμενα ἐκ τῶν καμπῶν ἄς θανατοῦσι) ἐκ προθέσεως, ἐπὶ τῷ ὠρισμένῳ σκοπῷ νὰ ζῶσιν ἐν τῷ σώματι τῶν καμπῶν, οὔτε τοὺς ποντικούς ὅπως διασκεδάζωσι μετ' αὐτῶν αἱ γαλαῖ.» Ἀλλὰχοῦ δέ· «Ὁ κεραυνὸς φονεῖει ἄνθρωπον τινα καλὸν ἢ κακόν, ἔνεκα τῆς λίαν περιπλόκου ἐπενεργείας τῶν φυσικῶν νόμων.» Ὁ Δάρβιν λοιπὸν ἐπίστευεν ὅτι οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὸ σύμπαν, οὓς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς δὲν δύνανται νὰ μεταβληθῶσι. «Ἐν τούτοις, λέγει, οὐδέποτε ὑπῆρξα ἄθεος. Οὐδέποτε ἠρνήθην τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ. Εἰς Ὀλλανδὸν τινα ἔγραφε· «Τὸ μεγαλειότερον ἐπιχείρημα περὶ τῆς ὑπάρξεως Θεοῦ μοι φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ ἀδυναμία εἰς ἣν εὐρίσκόμεθα νὰ νοήσωμεν ὅτι τὸ μέγα καὶ ἐκπληκτικὸν τοῦτο σύμπαν μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ὄντων εἶνε προϊόν τυχῆς.» Ἐν ἄλλῃ δ' ἐπιστολῇ ἔγραφε· «Νομίζω ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως εἶνε καθ' ὅλοκληρίαν ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν εἰς Θεὸν πίστιν· ἀλλὰ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ὁρισμὸς τῆς ἐννοίας Θεὸς ποικίλλει κατὰ τὰ πρόσωπα.» Καὶ ἐξ ἄλλων ἐτι χωρίων τῆς αὐτοβιογραφίας καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Δάρβιν καταφαίνεται ὅτι ἦτο Θεϊστής καὶ οὐχὶ ἄθεος.

Ὁ Δάρβιν ἀπέθανε τῇ 19 Ἀπριλίου 1882, ἐκ νοσήματος τῆς καρδίας. Τοὺς τελευταίους τῆς ἀσθενείας του μῆνας παρεπονεῖτο ὅτι εἶχε μεγάλην ἀδυναμίαν καὶ ζάλην. Εἶδεν ἐρχόμενον τὸν θάνατον ἀλλὰ δὲν τὸν ἐφοβήθη, καὶ ἐξέπνευσεν ἐν μέσῳ τῶν οικείων του. Τῇ προτάσει μελῶν τινων τοῦ κοινοβουλίου ἐνεταφιάσθη εἰς τὸ Οὐετσμίνστερ. Ἀναπαύεται οὐχὶ μακρὰν τοῦ Νεῦτωνα, δικαίως δὲ ἡζιώθησαν βασιλικῆς ταφῆς οἱ βασιλεῖς οὗτοι τῆς διανοίας.

Κ.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἡ εὐτυχία εἶνε λευκὴ ἢ ῥοδαλὴ· οὐδεὶς ποτε διανοήθη νὰ τὴν χρωματίσῃ ἄλλως.

Ὁ ἄνθρωπος εἶνε οἷος ὁ ἔρως αὐτοῦ.

Ἡ ἀγέρωχος γυνὴ ἢ ἀπαξιῶσα νὰ ζητήσῃ στήριγμα παρὰ τῷ ἀνδρὶ ἀπόλλυσι τὸ κατ' ἐξοχὴν θέλητρον τοῦ φύλου αὐτῆς.

Ἀνάμνησις εἶνε ἡ σκιά τῆς εὐτυχίας.

Εἶνε εἶδος ἀγνωμοσύνης τὸ ν' ἀγαπᾶται τις καὶ νὰ μὴ εἶνε εὐτυχής.

Ἐν ταῖς σχέσεσι ταῖς μᾶλλον οικείαις, ταῖς φιλικωτάταις, ἢ κολακείαι καὶ ὁ ἔπαινος εἶνε τόσον ἀπαραίτητοι ὅσον τὸ ἔλαιον ὅπερ καθιστᾷ εὐχερῇ καὶ ἀθόρυβον τὴν στροφὴν τοῦ τροχοῦ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἡ βασίλισσα Βικτωρία, ἥτις τὰς χειμερινὰς διατριβάς αὐτῆς ποιεῖται εἰς τὴν ἐν Βάλμοραλ τῆς Σκωτίας πεφημισμένην ἔπαυλιν, ἔμαθεν ἐσχάτως ὅτι νεανίς τις τῶν περιοικῶν διατέλει ἐν ἀπελπισίᾳ διότι τὴν ἐγκατέλειπεν ὁ μνηστὴρ τῆς, προτιμήσας ἄλλην ἔχουσαν προῖκα 200 λιρῶν στερλινῶν. Ἡ ἄνασσα εἰδοποίησε τὴν νεανίδα ὅτι θὰ ἐλάμβανεν ἴσην προῖκα παρ' αὐτῆς, ἀμα ὡς εὗρισκε νέον μνηστῆρα. Μαθὼν τοῦτο ὁ πρῶτος μνηστὴρ ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ συνδιαλλαγῇ. Ἀλλ' ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς γονεῖς τῆς κόρης, ὅτι τὴν ὑποσχεθεῖσαν προῖκα θὰ δώσῃ ἐὰν ἡ νεανίς εὕρῃ μνηστῆρα, δυνάμενον νὰ τηρήσῃ τὸν δοθέντα ὄρκον.

Περιεργοτάτην διαθήκην ἐγκατέλειπεν ὁ ἀποθανὼν ἐσχάτως ἐν Βαθ Ἀγγλος ἀντισυνταγματάρχης Nach. Κληροδοτεῖ δι' αὐτῆς ἐτήσιον εισόδημα 10 λιρῶν στερλινῶν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ πρεσβυτερίου τοῦ Βαθ, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι ὁ κωδωνοκρούστης θέλει κρούει πενθίμως τοὺς κώδωνας ἀπὸ τῆς 8ης πρωτῆς μέχρι τῆς 9θῆς ἐσπερινῆς ὥρας τὴν ἐπέτειον τοῦ γάμου του, τούναντιον δὲ χαρμωδῶς κατὰ τὰς αὐτὰς ὥρας τῆς ἐπέτειου τοῦ θανάτου του « ἡμέρας καθ' ἣν—λέγει ἡ διαθήκη—ἀπηλλάγη ἀφορήτου οἰκογενειακῆς τυραννίας καὶ βίου ἀθλίου».

Λίαν χρησίμως ἐφηρμόσθη ἐσχάτως τὸ τηλέφωνον ἐν τοῖς ἀγγλικαῖς νοσοκομείοις· οἱ πυρῆσσοντες καὶ οἱ ἐπὶ κολλητικῶν νοσημάτων προσβαλλόμενοι δὲν εἰςεύρουν πῶς νὰ ἐκδηλώσωσι τὴν εὐαρέσκειάν των. Τὸ τηλέφωνον τοποθετεῖται παρὰ τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς, ὅστις εὐκόλως δυνάμενος οὕτως νὰ ἐμιλῇ